

Cannabis och medvetandet

Av

Thomas Lundqvist, Leg. Psykolog & Docent i psykologi
Rådgivningsbyrån i narkotikafrågor (Drug addiction Treatment Centre),
Kioskgatan 17, S-221 85 Lund, Sweden. (031215)
Tel 046-178930, Fax 046-176092
e-mail: thomas.lundqvist@med.lu.se

Cannabis (marijuana, hasch och hascholja) tycks ha fått ett starkt fäste i ungdomskulturen. Den är den mest använda illegala drogen i västerlandet. I konfrontationen mellan generationerna haglar åsikterna som spön i backen. Grovt tillyxat kan åsiktsfloran beskrivas så här: Å ena sidan anser många "intellektuella" att det är en "soft" drog, som bör legaliseras. Å andra sidan finns det de som inte skiljer cannabis bruket från bruket av tunga droger, och anser att drogen är ansvarigt för kriminellt beteende och ofta leder den unge in på användandet av s.k. "tyngre" (= farligare) droger. Samhällets uppfattning om bruk av droger, baseras inte bara på sociala och kulturella attityder, utan påverkas också av vilken sorts berusning drogen ger. Ett samhälle tycks vara mer tolerant mot droger som inte omedelbart förorsakar allvarliga symptom, dvs. som har en mildare berusningseffekt, ingen iakttagbar korttidseffekt och som inte skapar kronisk sjuklighet eller har en relaterad dödlighet. Ett exempel på detta är den sociala attityden till tobak och i någon mindre mån till cannabis. Båda dessa droger visar sällan synliga skador. De som röker cannabis kan mycket väl vara en välintegrerad del av vårt samhälle och utföra sina arbetsuppgifter tillfredsställande, speciellt under den tidigare fasen av sitt missbruk innan de kroniska effekterna har hunnit påverka dem.

Jag skulle vilja lämna ett bidrag till cannabis diskussionen, nämligen en beskrivning av effekter och konsekvenser utifrån ett behandlarperspektiv.

Varför är det så att man dras till den här drogen?

Den viktigaste orsaken till att cannabis är attraktivt som berusningsmedel är att den ger en kvalitativ förstärkning av normala upplevelser. Så vitt vi idag kan bedöma så förstärks aktiviteten i det limbiska systemet, dvs. det systemet som ger våra upplevelser en känslomässig valör. Effekten kan jämföras med att skruva upp volymknappen på en radio. Allt som man ser eller upplever blir lite mer än det ursprungliga. I det perspektivet är det lätt att förstå den positiva attityden till cannabis, eftersom det skapar något utöver det vanliga. Ruset hjälper oss att fly in i en värld som är lite bättre. Experimenterandet sker dessutom för det mesta i en ålder där man söker upplevelser och erfarenheter.

Vad man inte är så medveten om i alla läger är den förlängda effekt cannabinoiderna (de verksamma beståndsdelarna) har på vår möjlighet att använda de resurser i tankeförmågan, som vi måste använda för att hantera vårt vardagsliv. Ingen är immun mot denna effekt, utan skillnaden är istället att vissa personer har mer intellektuella resurser än andra, och då märks

inte nedsättningen så mycket.

Resten av denna artikel kommer att handla om cannabis' förlängda effekt på vårt känsligaste organ, hjärnan.

Den exekutiva funktionen

Bland tankeprocesserna är det den exekutiva (verkställande) funktionen som är den centralaste. Denna funktion är definierad som vår förmåga att upprätthålla en bra strategi att lösa tänkbara framtida problem, och den inbegriper sammansmältningen av de olika delprocesserna till en helhet.

Cannabis inverkar negativt på den exekutiva funktionen, och här räknas också självregulerande förmågor in (t ex kritisk granskning av sitt eget beteende, vilket medför att det är möjligt att försämringen visar sig i beteende problem), samt möjligheten att bibehålla uppmärksamheten (försämring i vaksamhet och avledbarhet) och vår förmåga att handla på grundval av samlad kunskap (sämre prestation på aspekter av språk och minne).

Den exekutiva funktionen är en markör på frontallobens funktion (även kallad pannloben, eftersom den sitter där), och därför kan det vara så att denna del av det centrala nervsystemet är speciellt känsligt för cannabis påverkan. Frontallobens utveckling är inte ett allt eller inget fenomen utan tycks var en stegvis utveckling precis som med exekutiv funktion. Trots att aspekter på exekutiv funktion finns hos små barn så är många aspekter på frontallobens funktion inte tydliga eller så är det svårt att mäta dem förrän barnen har uppnått skolåldern. Om man då redan i tidiga tonåren börjar använda hasch, så medför detta att den psykologiska mognadsutvecklingen om inte avstannar så i alla fall går långsammare. Man utvecklas inte som individ.

Ytterligare en viktig egenskap hos denna funktion är att den är skild ifrån allmän mätning av intelligensen. Detta stämmer också med observationer av den måttliga påverkan som sker på IQ (intelligenskvoten) vid prefrontal skada, och man kan anta att det speglar det faktumet att traditionell, allmän intelligens testning utvärderar inlärd information och etablerade tankemönster.

Effekterna av cannabis måste ses i ett sammanhang

Nyligen gjorda tvärvetenskapliga observationer pekar också på frontalloben som ett område som är speciellt utsatt för cannabis effekten. Upptäckten av en mottagare i hjärnan (även hos människan) för cannabis förser oss med övertygande bevis för en direkt påverkan av cannabis på tankeprocesserna. Vid mångårigt, kroniskt bruk inkluderar detta, ständigt avbrutna tankebanor, svårigheter med korttidsminnes-uppgifter (läsa böcker), störningar i uppmärksamhetsfunktionen, koncentration och omdöme - uppgifter som man associerar med frontallobens funktion.

Detta är viktig information. Man ska alltså inte leta efter grava störningar utan efter brister i normalt vardags fungerande, som oftast lätt kan förklaras bort.

Vi kan därmed påstå att det är oerhört svårt att tidigt identifiera ett haschmissbruk, eftersom

de funktioner som blir sämre ger samma symptom som av trötthet, allmänna tonårssymptom, osv. Detta bör inte ses som att cannabis är ofarligt, tvärtom det visar hur förrädisk denna drog är, eftersom man inte kan identifiera symptomen som vid hög feber.

Det är i kontakten mellan två människor som det är möjligt att identifiera symptomen. Framst mellan modern och barnet, men också av en aktiv och deltagande fader. Det är viktigt att betona att ingen är undantagen effekten. Vi har bara olika möjligheter att kompensera för nedsättningen i dessa processer.

Vad skall man uppmärksamma?

Nedanstående beskrivning kan givetvis också bero på andra svårigheter, därför är det viktigt att ta reda på bakgrunden. Likheten beror självklart på att samma områden kan påverkas av en rad olika orsaker. Glöm inte att haschrökare är människor.

1. Det man ska lyssna efter är sådana diskreta tecken som, ett enklare sätt att uttrycka sig, svårigheter att diskutera en längre stund, vilket i regel utmynnar i en argumentationskamp, tendenser att prata i allmänna och svepande formuleringar och inte ta till sig ett välunderbyggt argument.

2. Tendenser att utanförlägga sina egna misstag, det beror inte på mig det beror på....., tydliga tecken på att tonåringen inte drar korrekta slutsatser av de misstag eller underlåtanden som han gör sig skyldig till, han bryr sig inte om att närstående rättar honom, mognads utvecklingen bromsas, och ett åldersmässigt barnsligare beteende framträder.

3. En tidigare mångsysslare slutar med att ha många bollar i luften, och blir ganska ensidig. Förmågan att koncentrera sig och att upprätthålla uppmärksamheten, t ex en hel lektionstimme, försämras. Detta inverkar givetvis menligt på skolarbetet, vilket också i regel uppmärksammas av läraren.

Nyligen rapporterade australiensiska forskare att kroniska haschmissbrukare har en försämrad förmåga att utvärdera stimuli, vilket medför att uppmärksamheten riktas slumpmässigt. Det finns också tecken på att dessa förändringar inte går tillbaka eller att de åtminstone består en längre tid (dvs. 5 år efter avslutat bruk).

4. Intresset att läsa böcker minskar, så också förmågan att återge innehållet av en bok man har läst, eller film man har sett. Avtalade möten glöms bort.

5. Värderingar ändras till något som föräldern inte tycker känns naturligt, förenklingar, ytliga bortförklaringar, bryr sig inte vad omgivningen har att säga.

6. Man bryr sig allt mindre om sitt utseende och i vilket sällskap man befinner sig. En tidigare ordningsam tonåring blir slarvig, en som redan är slarvig blir om möjligt ännu slarvigare. Man planerar inte sin dag, och närmar sig alltmer en bohemisk tillvaro.

7. Man lämnar sitt gamla kompisgäng och får nya med samma intressen eller brist på intressen. I de allra allvarligaste fallen kan det gå så långt att man går vilse (både psykiskt och fysiskt), eller får svårt att känna igen en bekants ansiktsdrag.

Låt mig få avsluta med det som jag tycker är det allvarligast med cannabisrökning i tonåren:
Drogen tar bort din ungdom, fastän att du inte blir äldre psykologiskt.

De som säger att denna drog är ofarlig eller vill legalisera bör betraktas med stor skepsis.

Så kan bara någon resonera som har någon form av vinst av cannabisrökning, känslomässigt eller ekonomiskt.